Wendel Avisan

WENDELAS VÄNNER

22 FEBRUARI 2003

H

A

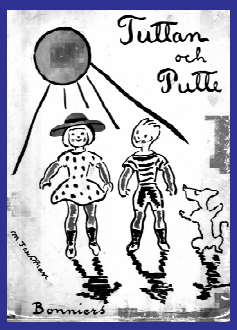

WENDELAS BARN-BARNS-BARN

M

P

TEMA-NUMMER

E

Faustman

INNEHÅLL

DEN UTSATTA MÄNNISKANSSKILDRARE
Inga Lewenhaupt om Hampe Faustman....3
STOCKHOLMS TEATERSKOLA
Ett Hampeinitiativ....12
OM KÄRLEKEN TILL FILM, HAMPEUTSTÄLLNINGEN OCH LITE ANNAT
Av Eva Rehme....13
HAMPE
En berättelse om en liten pojke. Av Mollie Faustman....16
BJØRNSTJERNE BJØRNSON OCH ALLA HUSETS KÄRA
Om nationalskalden och Hebbarna. Av Per Eric Mattsson....18
NÄR JAG VAR BARN
Av Susanne Printz, deltagare i Wendelas skrivarkurs....20
BLANDAT....22
PROGRAMTABLÅ....24

Den 8 november 1996 firade vi Wendelas namnsdagskalas för första gången i hennes återuppförda hus. Wendelas barnbarnsbarn Hampe Faustman var huvudperson. Filmvetaren Per Vesterlund, då sysselsatt med en doktorsavhandling om Hampe, visade glimtar ur hans filmer. I publiken fanns Hampes vän George Fant, som gav några personliga minnen av sin vän under många år. George Fant, Hampe Faustman och Bengt Ekerot utgjorde ett framgångsrikt triumvirat. Hampe var, menade Fant, lika lovande som Ingmar Bergman inom filmen och Bengt Ekerot lika betydelsefull som Bergman inom teatern. Hade inte alkoholen tagit deras liv tidigt hade Bergman fått jämbördig konkurrens inom båda dessa områden, hävdade George Fant.

Alltsedan den minnesvärda kvällen för sex år sedan har det lekt oss i hågen att göra fler Hampeprogram. Först sedan den filmintresserade och ständigt alerte Sven Erik Rönnby blivit ledamot av vår styrelse började det dock hända något. Han fick kontakt med den Hampeintresserade bibliotekarien Eva Rehme, som var engagerad i Södertälje Filmstudio. Resultatet blev en minifilmfestival den 12 januari i år med utställning, filmhistorisk lunch och föredrag i Wendelas Hus, därefter på Estrad filmerna Lars Hård och Främmande Hamn. Ett stort lass drog Inga Lewenhaupt, som inte bara höll föredraget om Hampe utan också hade videointervjuat Rune Waldekranz, som var Hampes producent under flera år. Det blev en minnesvärd söndag.

Utställningen om Hampe kommer att finnas kvar under våren. Några kvällar visar vi Hampefilmer på video i utställningsrummet (se sista sidan). Välkommen då och till övriga program i år.

Per Eric Mattsson
ordf. i Wendelas Vänner

WENDELAS VÄNNER

UR STADGARNA
Wendelas Vänner är en ideell, politiskt obunden förening med syfte att rädda och bevara Wendela Hebbes Hus från Snäckviken i Södertälje och att sprida kännedom om författaren och journalisten Wendela Hebbe och operasångerskan Signe Hebbe och deras pionjärgärningar i svenskt kulturliv.

MEDLEMSKAP
Årsbetalande medlem kr 150:-
Familjemedlem, samma adress kr 100:-
Ständig medlem kr 1.800:-

POSTGIRO
985920-8

STYRELSE
Ordförande
Per Eric Mattsson, 08-550 305 84
Vice ordförande
Signe Andersson, 08-550 139 87
Kassör och medlemsreg.
Kerstin Holmerin, 08-550 370 72
Sekreterare
Sven Erik Rönnby, 08-550 164 78
Övriga
Karin Bergstedt, 08-55060974
Marianne Lerner, 08-55037187
Nils Linder, 08-55037706
Ami Lönnroth, 08-550 305 84
Anna-Britt Piuva,08-55170860
Hedersordförande
Inga Lewenhaupt, 08-20 15 07
Hedersledamot
Anne-Sophie Eckerbom

WENDELAVISAN
Per Eric Mattsson
per.eric.mattsson@mailbox.swipnet.se
Sven Erik Rönnby
sven-erik.ronnby@mbox300.swipnet.se

HEMSIDA
http://home.swipnet.se/wendela

E-MAIL
wendelas.vanner@swipnet.se

WENDELA HEBBES HUS

Vettersgatan 4
15171 Södertälje

Wendelas Hus Restaurang AB
Antoinette Mezher
Marie Holmerin
08-55086675
bankgiro 5147-0342
Butiken
Kerstin Holmerin

DEN UTSATTA MÄNNISKANS SKILDRARE

INGA LEWENHAUPT OM HAMPE FAUSTMAN

Efter den filmhistoriska lunchen i Wendela Hebbes Hus i samband med vår minifilmfestival om Hampe Faustman den 12 januari höll Inga Lewenhaupt ett uppskattat och genomarbetat föredrag om Hampes liv och verk. För Avisan har hon ytterligare bearbetat föredraget, som blir vår temaartikel i detta nummer. Illustrationerna är mestadels från den pågående utställningen i huset.

Erik ”Hampe ” Faustman föddes den 3 juli 1919 och dog den 22 augusti 1961, 42 år gammal. Han skulle ha varit 83 år om han levat idag.

Han växte upp i en lätt bohemisk medelklassmiljö i villaidyllen Äppelviken i Bromma utanför centrala Stockholm med den två år äldre storasyster Tuttan och sina konstnärligt och litterärt aktiva föräldrar Gösta Chatham och Mollie Faustman. Föräldrarna skiljdes då Hampe var sex år och han fick sin mors efternamn. Namnet ” Hampe ” tillkom efter en teckning av fadern, togs upp i moderns kåserier om sina barn och brukades mer officiellt från 1943.

Barndomsåren

Modern Mollie Faustman var på faderslinjen egentligen en Hiertas. Hampes morfar Edvard var Lars Hiertas och Wendela Hebbes son med namn efter en doktor Faustman i Berlin, där han inackorderades som liten. Mollie tog ofta barnen med på teatern. Så var hon också guddotter till halvfastern, operasångerskan och teaterpedagogen Signe Hebbe. Men Erik var bara sex år då Signe Hebbe dog och åtta då morfar Edvard gick bort.

Hampe tycks ha inriktat sig mot teatern redan i de tidiga tonåren. Som fjortonåring var han Dramatens yngste abonnent och han spelade amatörteater under gymnasietiden.

Karriären börjar på Dramaten.

Direkt efter studentexamen i Norra Real hägrade Dramatens elevskola. Av arkivhandlingar i Sveriges Teatermuseum framgår att Erik Faustman började med att ta privatlektioner och då naturligtvis för en Signe Hebbe-elev, nämligen Manda Björling. Vid 18 års

Inga Lewenhaupt är chef för Sveriges Teatermuseum i Nacka (tidigare Drottningholms Teatermuseum). Hon är fil. dr och ägnade sin doktorsavhandling åt Signe Hebbe, Wendelas färgstarka.dotter. Signe var halvsyster till Hampes morfar Edvard. Inga har också varit ordförande i Wendelas Vänner.

Foto Per Eric Mattsson. I bakgrunden några av utställningsskärmarna.

ålder prövade han till Dramatens elevskola, där han antogs redan efter andra provet av de förberedda tre. Det första provet var i rollen som Raskolnikov i *Brott och straff*, det andra som Orin i *Klaga månde Elektra*. Aleschka i *Natthärberget* behövde han inte visa. I juryn satt bl.a. Rune Carlsten, skolans föreståndare Stig Torsslow och Alf Sjöberg. Av 52 sökande antogs endast fyra : Erik Faustman och tre flickor, Ziri Gun Eriksson, Barbro Kollberg och Ulla Wikander. Andraårskursare var Toivo Pawlo och Ingrid Borthen. Bland lärarna fick Hampe många av Signe Hebbes elever såsom Karin Alexandersson i talteknik, Hjördis Petterson i scenframställning och Anna Norrie i scenplastik.

Rysk kultur

Det har talats mycket om Hampe Faustmans tidiga intresse för rysk kultur och särskilt intresse för teaterpedagogen Stanislavskij. Möjligen hade han någon kontakt med den ryske emigranten och Stanislavskij-eleven dr M. Schischkin, som grundat en scenstudio i Ålsten, Hampes hemtrakter. Enligt en tidningsannons (AB 21/9 1936) anlitade han förnämliga lärare såsom Karin Alexandersson, Carl Ström, Ronny Johansson, August Falk, Agne Beijer och Hilding Rosenberg. Att bli erkänd i Sverige var dock tydligen svårt och han inkommer med en undervisningsbegäran till Dramatens elevskolas styrelse hösten 1937, Hampes första elevtermin. Schischkin hade då mött starkt motstånd för sina Stanislavskij-inspirerade arbetsmetoder av Gösta M. Bergman och ABF. Hans metoder sågs på Dramaten som ” främmande för svenskt psyke ” och man ansåg att ” Stanislavskijs principer i extrem tillämpning redan fyllt sin, om än så viktiga historiska roll ”. Schischkins dåliga kunskaper i svenska framhölls och man frågade sig ” huruvida elevskolan bör knäsätta en utlänning, som saknar möjligheter att tillgodose nationella instinkter ”. (STM Ark 23, F3 :3).

Av styrelseprotokollen framgår också att man vid den här tiden började ifrågasätta det lämpliga i att alltid låta eleverna börja med att studera in klassiker och först därefter den modernare repertoaren.

Enligt egen utsago var Faustman inte alltid mån om lektionerna i talteknik och plastik, han ville gå egna vägar. Herbert Grevenius har omtalat hur Faustman och Dramatenkollegerna från en yngre elevkull, Bengt Ekerot och Anders Ek ville göra ” rent hus med hela teaterkonsten ” och ” minskade ner sina medel till ingenting, det varken sågs vad de gjorde eller hördes vad de sade” (Röster i Radio 18/1956).

Fick höga betyg

Redan från allra första början observerades Faustmans regitalanger. I en undervisningsuppgift första elevhösten 1937 har Rune Carlsten antecknat 18-åringen som andre regissör vid hans elevinstudering av *Den stora rollen* (Runar Schill) med Georg Årlin och Toiwo Pawlo bland skådespelarna.

Faustman deltog i tre offentliga elevskoleuppvisningar : den 28 maj 1938 med uppläsning av dikten *Skeppet* (von Heidenstam) inövad av Hjördis Petterson, den 25 maj 1939 som köpman Jermolaj Alexejevitj Lopahin ur akt I och IV i *Körsbärsträdgården* (Tjechov) inövat av Alf Sjöberg samt som Jo i akt I av den franska komedin *Fric-Frac* (Bourdet) inövat av Rune Carlsten och den 20 maj 1940 som Rudolf ur *Mayerlingdramat* (Maxwell Anderson) mot Viveca Lindfors, inövat av Stig Torsslow, samt som Fouché i *Madame Sans-Gêne* (Sardou) inövat av Hjördis Petterson. Höga betyg åsattes han vid premiärelevproven den 12 och 13 mars 1940 som avslutade hans tre elevår med en scen ur *Raskolnikov* (Dostojevskij-Baty) instruerad av Olof Sandborg och en scen ur *Madame Sans-Gêne* instuderad av Hjördis Petterson. Två år efter elevåren var Faustman engagerad vid Dramaten, dock mest i mindre roller. Han uppmärksammades i *Mycket väsen för ingenting* 1940 då Herbert Grevenius skrev (publ. i Offentliga nöjen 1946) : ” Hans Borachio hade något tjusigt vilt, som var mycket mer än plastik och attityd.” Han fick även göra ett inhopp för Edvin Adolphson som Benedikt i samma pjäs. Alf Sjöbergs uppsättning gavs dessutom som radioteater i maj 1940.

I en annan radioteaterföreställning samma år, Strindbergs *Mäster Olof* i

Bengt Ekerot, Hampe Faustman och Olle Florin i Diana går på jakt 1941. Hampe var initiativtagare till ett sommarteaterföretag, som några elever startade 1940. Hampe hade just avslutat sina elevår och blev ”säkert den yngste teaterdirektören, som framträtt i vårt land”, enligt Bo Bergman. Fotot och citatet ur Ingrid Luterkorts bok Om igen, herr Molander!. (Stockholmia förlag 1998)

Olof Molanders regi, var Hampe en scolaris. Under de fem Dramatenåren deltog han i 34 radioinspelningar 1939-42. På Dramaten gjorde han 1937- 42 26 roller. Den sista var som prins Fortinbras i Hamlet.

Yngste teaterdirektören

Under Dramatenårens somrar 1940 och 41 var Faustman vid 21 - 22 år sin egen teaterdirektör, enligt Bo Bergman ” säkert den yngste teaterdirektören som framträtt i vårt land ”, först på Nya Teatern på Regeringsgatan, där Stig Torsslow regisserade *Diana går på jakt* (Terrence Rattigan) med Bengt Ekerot, Viveca Lindfors och Uno Henning, sedan på Vasateatern med den amerikanska komedin *Det evigt manliga* (Thurber & Nugent) och *Mötas och skiljas* (Helge Krog). Men endast den första slog an och ekonomiska bakslag fick Faustman att alltmer sikta in sig på filmen.

Filmskådespelaren Faustman

Redan under Dramatenåren började Hampe spela filmroller och han kom att göra 24 stycken. I dem framställde han ofta personer som på olika sätt var en skurk eller i opposition mot rådande samhälle, som t.ex. en revolutionär (*Med livet som insats*, Alf Sjöberg 1940), en skeppsbruten sjöman, en upprorsmakare (*Rid i natt*, Gustaf Molander 1942), en ungdomsbrottsling (*Kvinnor i fångenskap*, Olof Molander, ett skådespelargenombrott 1943), en fascistlierad förrädare och slutligen osympatisk nazist i flera avsnitt av den amerikanska TV-serien *Foreign Intrigue*, som delvis spelades in i Sverige på 50-talet. Den största filmrollen var som Raskolnikov i den egna filmen *Brott och Straff* efter Dostojevskij 1945, den roll som han gjorde redan i sitt inträdesprov till elevskolan.

Karriären som filmregissör

Under en trettonårig karriär, 1943-1955 regisserade Hampe Faustman 23 filmer, varav tre kortfilmer. Den sista filmen gjorde han 1955 vid 36 års ålder.

Hampe hade uppenbarligen inget större behov av att visa upp sig och lockades av att som regissör få gå så krokig han ville och slippa tänka på pressveck. I sin första film *Natt i hamn* (SF, prod. Harald Molander) ansåg han själv att han missräknat sig på tempot och han intresserade sig först och främst för filmen som människoskildrare. ” Snygga uppställningar och utflykter i naturen ger jag sjutton i. Var en film utspelas och vad den handlar om, tror jag inte är så viktigt. Det väsentliga är en psykologisk bärig intrig och människor som känns riktiga. Den renodlade problemfilmen börjar nog publiken tröttna på. Det är väl inte bara skådespelare och regissörer, som har behov av ett ombyte ! ”, säger Faustman i en intervju 1943.

Positiv kritik talade om styrka i realistiska detaljer och en målmedveten regissör, ” miljön sticker i näsan ” (AB), ” vaket sinne för sina egna jämnåriga ”. Mer negativa var yttranden om den trista schablonen med sjömännens sprit och kvinnor i hamn (Ny Dag) och teatergubbar som talade teaterspråk (Arbetaren).

Hampe irriterad

Med sin andra film *Sonja* (Terrafilm, prod. Lorens Marmstedt) började han känna sig varmare i kläderna. Filmen handlar om de komplikationer som uppstår då det uppdagas att en hustru (Birgit Tengroth) före äktenskapet försörjt sig som gatflicka. Efter uppbrott tar maken (Åke Grönberg) henne slutligen till nåder. Kritiken talade om filmen som rättfram, öppenhjärtig, realistisk och att den behandlade vanligt folks liv.

I pressklipp (bl.a. Soc.D. 11/11 43 sign. Chat dvs. Elsa Brita Marcusen) framgår att Hampe var mycket irriterad över att hela tiden kallas ” ung och begåvad ” och inte ville tvingas in i fack. Han ville göra film med sin hustru, Gunn Wållgren,”men hon skall inte vara ett fnask och jag skall inte behöva sätta upp ännu en film i arbetarmiljö. Bara av den orsaken att vi inte vill bli fastlåsta utan önskar prövad oss i varierande uppgifter ”.

Efter en ickeoffentlig beställningsfilm till KF :s 100-årsjubileum fick han så göra en film med sin hustru Gunn Wållgren, en film som i högsta grad präglas av henne, *Flickan och djävulen* (Terrafilm 1944). Den utspelas under häxbränningstiden på 1600-talet. Mjölkpigan Karin är besatt av djävulen (Stig Järrel) och lockar bondpojken (Anders Ek), som genom sin rena kärlek till slut befriar Karin från djävulskrafterna.

Hampe gjorde flera filmer med Gunn Wållgren, som var hans hustru under åren 1941-49. Det var skilsmässan från Gunn som knäckte honom berättade systern Tuttan i en intervju.

Bröllopsfotot gåva till Wendelas Vänner från Tuttan Faustman Leijonhufvud.

Musik beställd av Moses Pergament ansågs för modern och ersattes delvis av Lars Erik Larssons. Den här filmen väckte recensenternas respekt, den ansågs djärv och självständig och är rena skolexemplet på tidens strävan efter att psykologisk inlevelse och skildrande av emotionellt minne i Stanislavskijs anda. En stor prestation av Gunn Wållgren.

Faustmans nästa film på Terra var nämnda *Brott och straff*. Här spelade Hampe mot sin hustru och man gjorde ansträngningar att få fram en rysk miljö. Arbetet fördröjdes genom en filmstrejk jan-mars 1945. Försöket att få den accepterad utan underliggande musik föll inte i god jord och Terra gjorde därför nya kopior med musik av Erik Nordgren efter ett tag. Att den inte blev någon succé tycks ha tagit Hampe hårt.

För folkrörelseägda Filmo användes en Fridegårdroman som grund för en film i statarmiljö: *När ängarna blommar.* Hampe började med entusiasm sätta sig in i statarmiljöer i Uppland. Sigurd Wallén fick spela strejkledare. Kärleksparet var Birger Malmsten och Doris Svedlund. Hos kritik och publik blev det framgång denna gång, men Hampe fick försvara sin konstnärliga rätt att göra om romanen efter sina behov.

Efter *Harald Handfaste*, en kostymfilm på Robin Hoodtema och utstpelad under Engelbrekts tid (och där samarbete med George Fant började) samt filmandet av Greveniuspjäsen *Krigsmans erinran*, med Elof Ahrle, kom Hampe under privata Sandrews och produktionsledare Rune Waldekranz´ paraply. Waldekranz ville satsa på ett mer ambitiöst projekt och kom att producera sex av de sju filmer Hampe gjorde för Sandrews.

Den första var *Lars Hård* 1947/48. Även här stod Fridegård för manu-

Hampe Faustmans filmer

- Natt i hamn, 1943
- Sonja, 1943
- Vi behöver varann (KF:s jubileumsfilm), 1944
- Flickan och djävulen, 1944
- Brott och straff, 1945
- När ängarna blommar, 1946
- Harald Handfaste, 1947
- Krigsmans erinran, 1947
- Lars Hård, 1948
- Främmande hamn, 1948
- Smeder på luffen, 1949
- Restaurant Intim, 1950
- Kvinnan bakom allt, 1951
- Ubåt 39, 1952
- Hon kom som en vind, 1952
- Kvinnohuset, 1953
- Gud Fader och tattaren, 1954
- Café Lunchrasten, 1954
- Resa i natten, 1955
- Kärlek på turné, 1955

Faustman regisserade även tre kortfilmer under långfilmsstoppet 1951.

NU KOMMER LARS HÅRD

Fjs följetong efter filmen börjar i nästa veckas nummer

Lars Hård och kvinnorna var som kanske alla läsare av Jan Fridegårds roman vet ett särskilt kapitel. I filmen möter vi några av dem och som den unga, slanka herrgårdsflickan får vi se Eva Dahlbeck. Det är väl onödigt att tala om att George Fant gör titelrollen och Hampe Faustman har regisserat.

Hampe Faustmans film om Lars Hård efter Jan Fridegårds berättelse står nu inför sin premiär och eftersom vår följetong »Brett i sol» sjunger på sista versen i detta nummer börjar vi redan i nästa nummer med publicerandet av första avsnittet av »Lars Hård».

Följetongen bygger på filmen och Jan Fridegårds manuskript och texten har utredigerats av Ivar Ahlstedt. Följetongen har förelagts Jan Fridegård som godkänt texten och det borgar ju för att våra läsare nu får en följetong av mera ovanligt slag.

Filmen Lars Hård blev mycket omskriven och Folket i Bilds förlag gav ut Fridegårds roman i ny upplaga 1949 i hela 100.000 exemplar. Här ett uppslag ur Filmjournalen.

skriptet och George Fant spelade huvudrollen. En fängslad f.d. ” statar-Don Juan ” berättar om sitt liv för en fångvaktare på Långholmen och efter frigivningen försonas han med sitt öde genom vård av sin sjuka mor och kärlek till en flicka ur hans egen miljö. Hampe spelade själv fängelsepräst i inledningen. Kritiken var huvudsakligen berömmande, men påverkades möjligen negativt av många förhandsskriverier, som trissat upp förväntningarna. Man var heller inte van att se Adolf Jahr i en så seriös roll som här.

Därefter gjordes Hampe Faustmans kanske mest kända film, *Främmande hamn* efter Josef Kellgrens pjäs Okänd svensk soldat från 1938. Grevenius skrev manuskript. Sjömannen Håkan/ George Fant upptäcker en hemlig vapenlast ämnad för ” Franco-Spanien”. Som vapenhandlare framträder Stig Järrel i ny ” skräckroll ”. Internationalen sjungen på olika språk vid den mördade sjömannens begravning och slutets kanske något tama förändring gentemot originalet (båten återvänder till Stockholm med de flesta vid liv) har varit de mest diskuterade scenerna. Filmen valdes enhälligt att representera Sverige i Cannes 1949, före Bergmans Hamnstad och Ekmans Banketten. Jämförelser gjordes stilmässigt med Rosselini.

Fullfjädrad 28-åring

Med de första Sandrewproduktionerna *Lars Hård* och *Främmande hamn* ansågs 28-åringen i pressen fullfjädrad. I Stockholms Tidningen skrev man (10/ 10 48) att trots att *Lars Hård* hade ett endast halvbra manus och *Främmande hamn* fått ett alltför tamt slut visade de ”att vi i Faustman fått en regissör som för det första numera k a n spela på filmens svårbehandlade, mångsträngade instrument, för det andra vill spela utan jäkt och slarv och billigt publikfrieri. Vi har nu två regissörer av detta värdefulla släkte : Ingmar Bergman och Faustman. Inte illa för ett så litet land.”

Smeder på luffen 1948/49 efter en roman av Johan Olov Johansson, handlar om tre arbetslösa smeders vandringar kring sekelskiftet 1900. Filmen skildrar arbetsliv och luffarromantik. En smed drömmer t o m om framtiden med flygmaskiner, Katarinahiss och Slusskarusell, Västerbro och Stadshus samt förfasar sig över krigs-industrin. Filmen visar tydligt influenser från sovjetfilmens montageestetik, något

Lars Hård var inte Hampes första statarfilm. Tillsammans med journalisten och fackföreningsmannen Gösta Netzén gjorde Jan Fridegård ett filmmanus på sin roman En natt i juli. Som regissör anlitades Hampe Faustman. ”Jag tror att det ingen gång i det här landet har spelats in en ärligare, uppriktigare och mer realistisk film än denna” sade Hampe i en intervju i Arbetaren. När filmen visades 1946 fick den övervägande entusiastisk kritik.
På fotot Netzén, Faustman och Fridegård. Netzén blev senare såväl statsråd som landshövding. Foto Svenska Filminstitutets arkiv.

som inte förekommer i senare filmer av Faustman. Efter en tid klipptes den av nordisk Tonefilm till två kortfilmer.

Hampe, i bl.a. Filmjournalen omtalad som ungdomligt butter, vresig och uppkäftig, avlossade den 15 juni 1949 en salva i Göteborgs Handelstidning mot att medel förslösades på urusla filmer ”av f.d. ungdomsledare och politiker och andra för filmbranchen ovidkommande figurer ” inom arbetarrörelsens filmbolag Filmo och Nordisk Tonefilm. *Restaurant Intim* 1949/50 var F:s enda för Europafilm efter en Olle Länsbergroman. Den är ett triangeldrama med lyckligt slut som utspelas i ett restaurangkök, en f.ö. idag synnerligen populär miljö. Här gjordes längre scener utan bildväxlingar. Arbetsmiljöskildringen fick särskilt beröm och filmen kallades ” den första svenska filmen av den nyrealistiska skolan ” (AT).

Filmstopp mot nöjesskatt

1951 inträffade ett filmstopp som protest mot den 1948 höjda nöjesskatten. Hampe deltog då i ett samnordiskt projekt: *Kvinnan bakom allt*, som bara kom att visas en gång i Sverige, i Helsingborg 1955. Dessutom gjorde han tre kortfilmer. Bl.a. för Luxor och Statens bränslekomission.

Så följde fem Sandrew-produktioner 1952-54: *Ubåt 39* efter Rudolf Wärnlunds pacifistiska pjäs U39. Manus skrevs av Grevenius. En officershustru (Eva Dahlbeck) gömmer sin son, som missat en U-båtsavgång. Båtens besättning dör i djupet, och sonen (Lars Ekborg) bekänner och tar sitt straff. För modern återstår väntan. Filmen spelades in i Karlskrona, där militära myndigheter i någon mån kom att begränsa friheten.

I *Hon kom som en vind* 1952 (efter en finlandsvensk pjäs) var klasskampen inte lika aktuell utan här skildrades vardagsdramatik, med Rune Waldekranz´ ord ” nu gällde det inte längre att göra individens liv materiellt tryggare utan rikare ”. Fabian (Grönberg), som bor i ett litet villasamhälle, förälskar sig i unga Lilly (Margit Carl-quist) och flyttar till Stockholm. Där ebbar kärlekssagan ut och han återvänder. ”Mängder med roliga iakttagelser” enligt Expressen.

Nästa produktion hos Sandrews och Rune Waldekranz blev *Café Lunchrasten* efter en Greveniuspjäs. Den spelades in 1952/53, men fick premiär först 1954. Kärleksparen var Lars Ekborg och Doris Svedlund. Hon jobbar på fiket Lunchrasten i Klara och har svårt att passa in i pojkvännens akademikerkrets. Journalisten Ali Baba (Stig Järrel) försöker förhindra kärleken men böjer sig till sist. Filmen blev huvudsakligen betraktad som en ”vardagsbagatell ”.

Startade eget bolag

Ett då som nu aktuellt ämne som rasdiskriminering togs upp i Sandrewfilmen *Gud fader och Tattaren* (efter Sven Rosendahls roman), den sista i samarbetet med Rune Waldekranz. Den blev ansedd som Faustmans mest lyckade 50-talsfilm, med premiär 1954. David (Ulf Palme) är gift med en bonddotter (Doris Svedlund) i Värmland och har en liten son. När det uppdagas att den ökände tattaren och hästhandlaren Frasse (Jahr) är far till David uppstår en mängd problem som leder till skilsmässa. Davids far hjälper honom att försonas med sitt utanförskap.

I Främmande hamn är filmens höjdpunkt begravningen av en mördad sjöman. Kolleger från olika nationaliteter sjöng under vapenhot Internationalen på sina respektive språk. Foto från Svenska Filminstitutets arkiv.

Våren 1953 startade Hampe Faustman ett egen filmbolag, kallat F-film. I den första filmen i det egna bolaget, *Kvinnohuset*, spelades huvudrollerna av Inga Tidblad och Eva Dahlbeck. Filmen blev mycket omskriven, men ingen publiksuccé, vilket resulterade i ett ekonomiskt bakslag.

Det andra projektet i det egna bolaget var *Resa i natten* på manus av Olle Hellbom. Den handlar om långtradarchaufförens påfrestande yrke med desperat privatliv och slutlig kollaps. George Fant uppbar huvudrollen. Inte heller denna film motsvarade de ekonomiska förhoppningarna.

Ett försök att rädda ekonomin blev, som så ofta, att vända sig till komedien. *Kärlek på turné/Ingen så tokig som jag/Det spelar ingen roll* gjordes på idé från August Blanches *Ett resande teatersällskap*.Per Oscarsson och Georg Rydeberg hade större roller. Filmen spelades delvis in på Södra Teatern i Malmö. Filmens teatertrupp spelade dessutom Holbergs pjäs *Erasmus Montanus* i en folkparksturné sommaren 1955. Sveafilm distribuerade och filmen kom varken att visas i Stockholm eller Göteborg.

Under femtiotalet debuterade Hampe Faustman som teaterregissör med komedien *Om jag bedrar dig* (Sacha Guitry) med flera pjäser på turné med bland andra Birger Malmsten och Barbro Hiort af Ornäs. Han regisserade också radioteater, bl.a. den som lekfull omtalade men icke bevarade serien *Robin Hood* 1955. Han arbetade på flera oavslutade filmprojekt och frilansade som journalist. 1959 reste han omkring i Ryssland och upplevde problematiken med 30 olika språk och upptäckte att den ryska filmproduktionens i allmänhet mycket låga nivå var ett resultat av ” för många kockar ”.

Hampes sista filmroll var som Kronstad i den amerikanska filmen *A Matter of Morals* (Steve Hopkins, - John Hess - John Cromwell) 1960.

Stockholms Teaterskola

Från 1956 till sin död ledde Hampe Faustman en egen teaterstudio på Sö-

der i Stockholm. Eleven och teaterforskaren Marianne Boman Björklund forskar för närvarande i skolans öde. (Läs om skolan på sidan 12).

Ett intensivt liv, sviter av ekonomiska bakslag, hjärtbesvär och kanske främst långvarigt tobaks- och spritmissbruk låg bakom Hampe Faustmans alltför tidiga död i lunginflammation 1961.

Några omdömen

I många yttranden om Hampe framskymtar ett visst dåligt samvete från filmetablissemanget för att man inte lyckades ta hand om honom så som han hade förtjänat. Att hans konstnärsskap var stort har aldrig ifrågasatts och många har omvittnat hur förberedd och säker Hampe var i sitt arbete.

Inte sällan talas faktiskt om Faustmans humor – en mycket « Hebbesk » egenhet. Att han dessutom var en duktig tennisspelare nämns dock sällan. I skådespelarnas fjortonde tennismästerskap i Saltsjöbaden såg 500 åskådare Hampe ta hem mästerskapet i både singel och dubbel, i singelfinalen mot Håkan Westergren med stora pressrubriker som följd. (AB 4/8 47)

Komplex bild

Per Vesterlund skriver i sin avhandling om Faustman " Den glömde mannen":

"Efter sin död kom Hampe Faustman allt oftare att framställas som ett offer för en kommersiell filmindustri och/eller för en reaktionär samtid. Då han under sin aktiva tid som regissör flitigt figurerat i filmlitteratur och media och länge setts som ett av den unga svenska filmens hopp blev den bild som gavs av honom annorlunda. Under sextio- och sjuttiotalen fick Faustman ofta uppbära rollen som svensk films ende egentlige arbetarskildrare. Han kom att betraktas som en motarbetad subversiv kraft i opposition mot en kommersiell filmbransch."

Bilden av Faustman är dock mycket mer komplex. Och många frågar sig vad det hade kunnat bli av honom utan de starka dryckerna. Ingmar Bergman hade med all säkerhet fått en konkurrent. Men vi kan idag instämma med nekrologen i GHT : "Han var en av dem som gav svensk film ny vind i seglen utan att framstå som gallionsfigur".

Hampe som bonden Bo Eriksson i Vilhelm Mobergs Rid i natt från 1942. Foto Svenska Filminstitutets arkiv.

Hampes filmroller

- Med livet som insats, 1940 *(frihetskämpe)*
- En kvinna ombord, 1941 *(en skeppsbruten)*
- Rid i natt! 1942 *(Bo Eriksson, bonde i Brändebol)*
- En vår i vapen, 1943 *(furir Åke Berglund)*
- Kvinnor i fångenskap, 1943 *(sutenören Roland Johansson)*
- Katrina, 1943 *(Einar, äldste sonen som vuxen)*
- Det brinner en eld, 1943 *(Georg Brandt)*
- Natt i hamn, 1943 *(gäst på restaurang "Kontinenten")*
- Sonja, 1943 *(verkstadschefen)*
- Älskling, jag ger mig, 1943 *(Bertil Hellman)*
- Excellensen, 1944 *(fångvaktare)*
- Mitt folk är icke ditt, 1944 *(Max Holm, kypare)*
- Den osynliga muren, 1944 *(patrullbefälhavare)*
- Vi behöver varann, 1944 *(Malms far som ung)*
- Brott och straff, 1945 *(studenten Raskolnikov)*
- När ängarna blommar, 1946 *(en strejkbrytare)*
- Medan porten var stängd, 1946 *(Thomas Ekberg, journalist*
- *H*arald Handfaste, 1947 *(bonde på fogdefesten)*
- Lars Hård, 1948 *(fängelsepastorn)*
- Smeder på luffen, 1949 *(Brofelt, förbunds-ordförande)*
- Hon kom som en vind, 1952 *(karusellåkare på Gröna Lund)*
- Kärlek på turné, 1955 *(man som lämnar kaféet)*
- Aldrig i livet, 1957 *(Klämman, restaurangägare/filmregissör)*
- A Matter of Morals (De sista stegen),1960 *(Kronstad)*

VARFÖR INTE FORTSÄTTA ATT LÄSA TEXTER AV INGA LEWENHAUPT

1988 publicerades Inga Lewenhaupts doktorsavhandling om Signe Hebbe i THEATRON-serien (Institutionen för teater- och filmvetenskap i Stockholm). Redan då hade Inga den flyhänta stil, som också kännetecknar Hampeartikeln i detta nummer. Dessutom var huvudpersonen Signe tacksam att behandla. Hon var inte bara en duktig operasångerska och skådespelarpedagog. På lediga stunder gjorde hon en mängd tokroliga karikatyrteckningar. En hel del av dem kan man skratta åt i avhandlingen, t ex denna som beskriver olika munställningar vid Musikaliska akademien.

När Signe Hebbe fyllde 70 och 80 år ägnades hon omfattande hyllningar. 70-årskalaset tisdagen den 28 maj 1907 på Operan beskriver Inga Lewenhaupt så här:

”Festföreställningen annonserades som ”den mest originella och mest storartade, som väl någonsin i vårt land har ägnats en svensk scenisk konstnärinna”. I närvaro av kronprins Gustaf (sedermera Gustaf V), prins Carl, prinsessan Ingeborg, som hade namnsdag, och prins Eugen, sjöng, dansade och spelade Signe Hebbes vid det laget kända elever (de Wahl, Lundeqvist, Jungstedt, Svärdström-Webeck, Forsell, Hesse, Hellström (-Oscàr), Karlsohn, Stiebel, Borgström, Hammarén, de Verdier, Bartels m.fl.). Skådespelarna bugade denna kväll för Signe Hebbe före de kungliga. Särskilt omskrivna blev slutscenens ”rococomenuett” ur *Figaros Bröllop* med de Wahl och Borgström, och hyllningarna sedan de Wahl och Forsell hämtat Signe Hebbe från sin rosensmyckade plats i logen mitt emot de kungliga och i guldstol burit in festföremålet på scenen.”

Genom ett tillmötesgående från författaren har vi fått möjlighet att sälja en restupplaga av boken. Ring eller maila så skickar vi den eller köp den direkt i vår butik. Kostnad kr 100:-. Ev. porto kr 50:-.

STOCKHOLMS TEATERSKOLA

ETT HAMPEINITIATIV

Under en period i slutet av sitt liv drev Hampe Faustman teaterskola i Stockholm. En av eleverna, Marianne Boman Björklund, har försett oss med informationen och bilderna på denna sida. Hon återkommer eventuellt i ett senare nummer av Avisan med en längre artikel om skolan.

Höstterminen 1956 startades på Hampe Faustmans initiativ Stockholms Teaterskola på Tjärhovsgatan 32 i Stockholm. Kompanjoner var litteratur- och konsthistorikern Anders Ångström och skådespelaren Bengt Sundmark. Även nästa termin, som framgår av annonsen härintill i Dagens Nyheter, höll man till på Tjärhovsgatan. Därefter flyttade undervisningen till Nytorgsgatan 5. Båda husen är nu rivna. På Nytorgsgatans väggar målade Hampes mor Mollie, som ju var en framstående konstnär, en harlekin och en bård, som kan ses på några bilder. Det första året tycks ha varit lyckosamt med många elever och av press och publik uppmärksammade uppspelningar vid terminssluten.

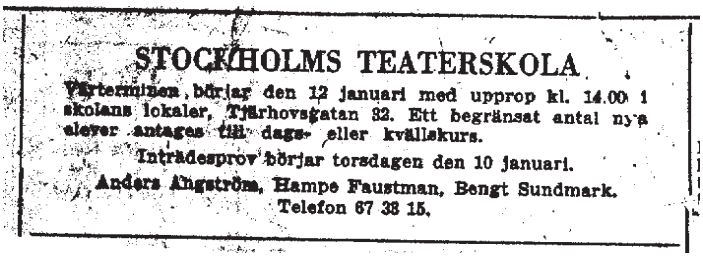
STOCKHOLMS TEATERSKOLA

Vårterminen börjar den 12 januari med upprop kl. 14.00 i skolans lokaler, Tjärhovsgatan 32. Ett begränsat antal nya elever antages till dags- eller kvällskurs.

Inträdesprov börjar torsdagen den 10 januari.

Anders Ångström, Hampe Faustman, Bengt Sundmark.
Telefon 67 38 15.

Vid sidan av de tre nämnda fanns bland lärarna under någon tid den kände plastikläraren Mercedes Björling. Bland inbjudna föreläsare kan nämnas Martin Öman och Anders Börje.

De mest namnkunniga eleverna var Jan Bergquist känd bland annat genom sin serie om kroppen i TV och Ingvar Hirdwall, som sedan fortsatte i Karin Kavlis elevskola i Göteborg. Just nu är han aktuell i *Revisorn* på Chinateatern. Skolan fortsatte en kort tid efter Hampes död, men lades sedan ner.

Per Eric Mattsson

Ovan kompanjonen Anders Ångström framför en av Mollies harlekinfigurer.Till höger Hampe Faustman och en av de kvinnliga eleverna. Foto av Nils-Georg Pettersson ur Marianne Boman Björklunds album.

Ring gärna Marianne Boman Björklund om du vet något om skolan (08-7700277)

OM KÄRLEKEN TILL FILM HAMPEUTSTÄLLNINGEN OCH LITE ANNAT

AV EVA REHME

Redaktionen för WendelAvisan bad Eva Rehme, som ansvarade för vår utställning om Hampe Faustman, att berätta om sin kärlek till filmen och om utställningen. Eva är till vardags bibliotekarie på Stadsbiblioteket i Södertälje.

Min kärlek till filmen började tidigt. Med en enkrona i jackfickan skyndade jag i glad förväntan till söndagens matiné på Palladium eller Grand i Kalmar. När killarna busvisslade, stampade och kastade sönderrivna biobiljetter omkring sig i filmens inledning, njöt jag i fulla drag. Den grimaserande komikern Jerry Lewis, kvinnotjusaren Errol Flynn och den undersköna Elizabeth Taylor var klara favoriter.

Eva Rehmes intresse för Georg Fant vaknade när hon såg honom som ”statarDon Juan” i Lars Hård. Här en scen från Lars Hårds fängelsetid. Foto Svenska Filmiinstitutets arkiv.

I tonåren köpte jag två anteckningsböcker med svarta vaxdukspärmar, där jag i bokstavsordning klistrade in bilder av filmstjärnor, klippta ur Bildjournalen. Där skrev jag bl.a. om deras yttre företräden, skådespelartalanger och civilstånd. (Just ordet ”civilstånd” fanns med i Bild-journalen som rubrik). Trots att jag flyttat runt mycket i mitt liv är böckerna, tack och lov, välbevarade.

Med åren fick jag en något subtilare filmsmak. Som medlem i Uppsala Studentfilmstudio kunde jag gotta mig åt stumfilmsklassiker som ”Gösta Berlings saga”, ”Erotikon” och ”Herr Arnes penningar”.

Den 22 februari 1986, vaknade mitt intresse för filmskaparen Hampe Faustman. Det var nämligen då Södertälje Filmstudio visade ”Lars Hård”, en film som verkligen tog mig med storm. Vid samma tillfälle vaknade också mitt intresse för filmens huvudperson, George Fant. Fascinationen blev inte mindre av att Sveriges Förenade Filmstudios (SFF), med säte i Stockholm, hade temadagar om regissören Faustman och visade tolv av hans filmer, flera dessutom med George Fant i huvudrollen. Fant fick mig att minnas min idol Errol Flynn i filmer som ”Robin Hood” och ”Kapten Blod”.

I Södertälje Filmstudio bestämde vi oss för att visa Hampe Faustmans två främsta filmer, ”Lars Hård” och

Eva Rehme visar upp filmaffischen till Lars Hård på Stadsbiblioteket i Södertälje. I bakgrunden Lenny Clarhälls älgskulptur.
Bakom kameran Per Eric Mattsson.

”Främmande Hamn” den 12 januari i år. Detta uppmärksammade bl.a.Sven Erik Rönnby i Wendelas Vänner, och föreslog ett samarrangemang mellan dem och oss i Filmstudion. Anledningen till detta är givetvis att Hampe i rakt nedstigande led är släkt med Wendela.

Sven Erik kontaktade först Inger Öjebro, vår ordförande, som hänvisade honom till mig. Hon sa, att jag var den ”mest Hampe-intresserade” i Filmstudion, och det kanske ligger något i det… Sven Erik intervjuade mig om Hampe Faustman (Avisan nr 21) och bad mig ordna en ”mini-utställning” om Hampe.

Jag tände till hundra procent på idén, men oroade mig en del för att jag hade för litet material, även för en mindre utställning. Det enda jag hade i min ägo, som skulle platsa på utställningen, var två originalaffischer från filmerna, en ”Filmjournalen” från 1945 som innehöll ett reportage från Faustmans film ”Brott och straff” samt ett signerat foto av en solvargsleende, piprökande George Fant. Inte så mycket att komma med direkt.

Min oro visade sig obefogad. Sven Erik Rönnby och Per Eric Mattsson, som jag samarbetade med, skaffade fram en massa högintressant material till utställningen. Uppgifter om Hampes barndom, kopior av filmfotografier genom Filmhuset i Stockholm, uppförstoringar ur filmtidningar, uppgifter av filmprofessorn Rune Waldekranz som producerat så många av Faustmans filmer, material från Internet, ett ”äkta bröllopsfoto” av Hampe Faustman och Gunn Wållgren, skänkt av Hampes syster Tuttan etc.

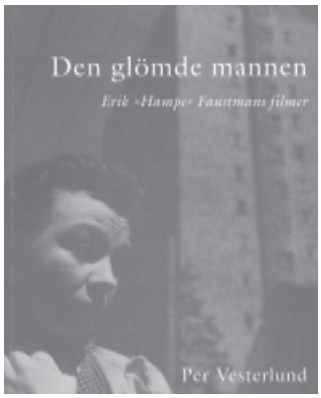

Per Vesterlund disputerade i januari 2000 vid Stockholms universitet på en avhandling om Hampe Faustman. Avhandlingens titel var ”Den glömde mannen. Erik ´Hampe´ Faustmans filmer.” Avhandlingen var en värdefull källa vid faktainsamlandet till utställningen.

När det gäller litteraturen vi använt, så har vi själva en del filmlitteratur privat. Dessutom kan jag även lätt få fram uppgifter om litteratur i mitt jobb på Södertälje Stadsbibliotek. Stor glädje och nytta har vi haft av Rune Waldekranz bok ”Filmens Historia” del 3, ”Svensk Filmografi” (40- och 50-tal) och först och främst av Per Vesterlunds doktorsavhandling om Hampe Faustman.

Omslaget till del 3 av Rune Waldekranz stora arbete om filmens historia. Det är ett rikt illustrerat standardverk på 2500 sidor. I WendelAvisan nr 3-4/1996 berättar Rune Waldekranz om sitt mångåriga samarbete med Hampe Faustman. Detta började med filmatiseringen av Lars Hård 1948. ”I Hampe fann jag en snarast blyg och känslig konstnär med en pojkaktig glimt i ögonvrån” skrev Rune Waldekranz i artikeln.

Avhandlingen har gett oss rikligt med litteraturhänvisningar och hänvisningar till brevväxlingen mellan Jan Fridegård och Hampe Faustman. Breven förvaras på Carolina i Uppsala. Ett av breven, extra intressant för vår utställning, handlar om filmmanuset till ”Lars Hård”. I ett annat brev, skrivet av George Fant till Fridegård, prisar skådespelaren i alla tonlägen författarens bok ”Lars Hård”. Kopior av dessa brev har vi också med på utställningen.

Vi tre, som arbetat med utställningen, har haft spännande dagar tillsammans och känner oss själva nöjda med resultatet av vår möda.

Hampe Faustmans morfarsmor, Wendela, hade sommarstuga i Södertälje, Rune Waldekranz är från Södertälje och detsamma gäller George Fant, som avled 1996. Hjärtpunkten i sammanhanget är Wendelas hus och dess vänner, men utan Södertälje Filmstudio som inspirationskälla hade det kanske inte blivit någon festival ?!
Eva Rehme

1949 - Le Troisième Festival
Délégué général: Philippe Erlanger

Prix et Jurys

Étoile de Cannes:
Martine Carol

Faits Historiques majeurs:
Création du Comecon, symbole du Bloc Communiste, Création du Conseil de l'Europe, Signature de l'OTAN, Mao prend le pouvoir en Chine.

Grand Prix:
Le Troisième Homme de Carol Reed, 2ème Prix de la Mise en scène à René Clément.

Chiffres de l'année:
24 pays présentent 44 court-métrages.

Contexte:
Le Festival jusqu'ici élitiste et

- RISO AMARO - Giuseppe DE SANTIS
- SERTAO - Jean G. MARTIN
- SUR LE SOL NATAL - France STIGLIC
- THE PASSIONATE FRIENDS - David LEAN
- THE QUEEN OF SPADES - Thorold DICKINSON
- THE SET UP - Robert WISE
- THE THIRD MAN (Le Troisième Homme) - Sir Carol REED (SIR)
- TILL FRAMMANDE HAMN - Hampe FAUSTMAN
- TWILIGHT CREPUSCULE - Irwing PICHEL

V.C. Thomas

Hampe Faustmans *Främmande Hamn* nominerades enhälligt som svenskt bidrag till filmfestivalen i Cannes före Ingmar Bergmans *Hamnstad* och Hasse Ekmans *Banketten*. I Cannes vann *Den tredje mannen* av Carol Reed med sin kända melodi *The Harry Lime Theme*, som blev slagdänga åren framöver. *Främmande Hamn* sägs ha blivit utvisslad inte minst för en av slutscenerna där sjömän från olika länder sjunger internationalen på sina respektive språk. Ovan en bild hämtad från nätet.

Hampe

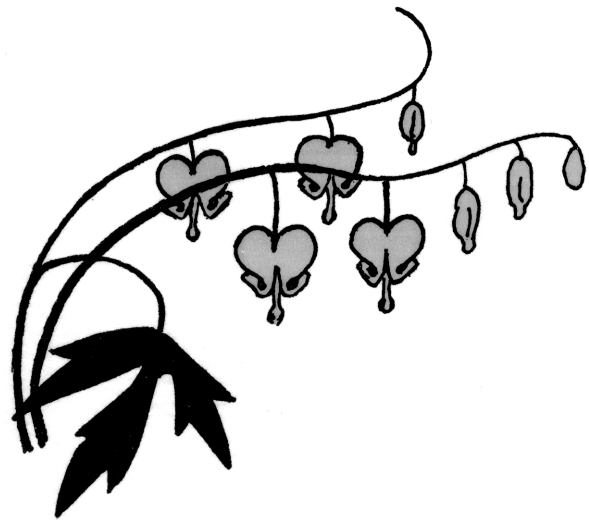

Berättelser om en liten pojke

av Mollie Faustman

Vi fick en hälsning från en av våra medlemmar - Lorica Baeckström från Göteborg - efter vårt temanummer om Mollie Faustman (nr 19 januari 2002). Så här skrev hon: *”Hej. Tack för WendelaAvisan! Tänk att Mollie Faustman var barnbarn till Wendela och Hampe barnbarnsbarn ... Sverige är verkligen överskådligt, även i tiden. Bifogar ett av mina älsklingskåserier av Mollie Faustman ur samlingen Hampe, utgiven 1961, året för hans död.”*
Här följer Mollies kåseri.

Jag minns ofta med vemod ett löfte jag gav när Hampe var en liten pojke. Vi bodde på landet och sommaren led mot sitt slut. Vi skulle snart fara tillbaka till stan. Traktens små gummor, som alltid är vänliga, blir dubbelt vänliga så här års: alltid faller några smulor från de rikas bord. Ett par gamla skor, en urblekt jacka, några urvuxna barnkläder. Allt detta som vi i vår godhet ger åt de fattiga och som vi en gång skall få hundrafalt igen. (Det finns dock hopp om att vår godhet inte skall tillräknas oss av den höga Överregissören, dels är den inte godhet utan bekvämlighet och brist på packlårar, dels är de rika inte sällan fattigare än de fattiga.)

Gummorna uppvaktar mina barn med bär. ”Det är allt olika med barn också, di här är snälla barn, det är sanning det” och så ber de dem välkomna i krusbärsbuskarna. Ungarna gör heder åt anrättningarna. En natt väcktes jag av ett svagt pip inifrån deras rum.
- Mamma, jag tror jag ska kräkas.
Jag rusar upp ur sängen och in till barnen, lagom för att hjälpa den lille pojken.

- Mamma, jag är så lessen, så lessen.
- Hur har du det, mår du mycket illa?
-Nää, jag är bra nu, men jag är så lessen., så lessen. Gå inte ifrån mej, mamma.
- Jag ska inte gå ifrån dig, jag sitter här hos dig.
- Lägg dig här på golve perve mej!
Jag går efter några filtar och kuddar och lägger mig ”perved” hans säng. Så ligger vi där och talar om det nya tåget, som jag skall köpa åt honom, när vi kommer till stan. Så säger han:
- Lova att aldrig gå ifrån mej!
- Jag skall inte gå ifrån dig, jag ligger här hela natten.
- Jag menar, lova att aldri fara ifrån mej, aldrig inge mera resa till Tyskland och Paris och Göteborg, lova!
- Ja men nån gång?
- Nej, lova. Ingen gång, annars kräks jag.
- Nåja, jag lovar att aldrig resa bort om du inte ger mig lov. Det lilla bekymrade ansiktet klarnar:
-Jag skall aldrig ge dej nått lov och du behöver inte köpa mej nått tåg för nu är jag glad ändå, och förresten vill jag nog hellre ha en bil.
- Ja, det ska du få och nu ska du försöka sova. Se det är ljust och fåglarna har börjat sjunga.
- Jag ska sova. Men först måste du lova mej en liten sak till.
- Nå jag lovar, vad är det?
- Lova att du inte dör före mej. Lova mamma, jag är så lessen så, och jag tror jag kräks.
- Nå ja, lilla Hampe, jag lovar.

Nu är det bra. Han lägger sig förnöjd till rätta, snart sover han lugnt.

Men jag ligger still på golvet och tänker på den förskräckliga sanningen, att man inte kan lova att inte överge sina barn. En vacker dag är man borta…

Det blev inte så. Jag höll mitt löfte. Hampe är död. Och jag lever kvar.

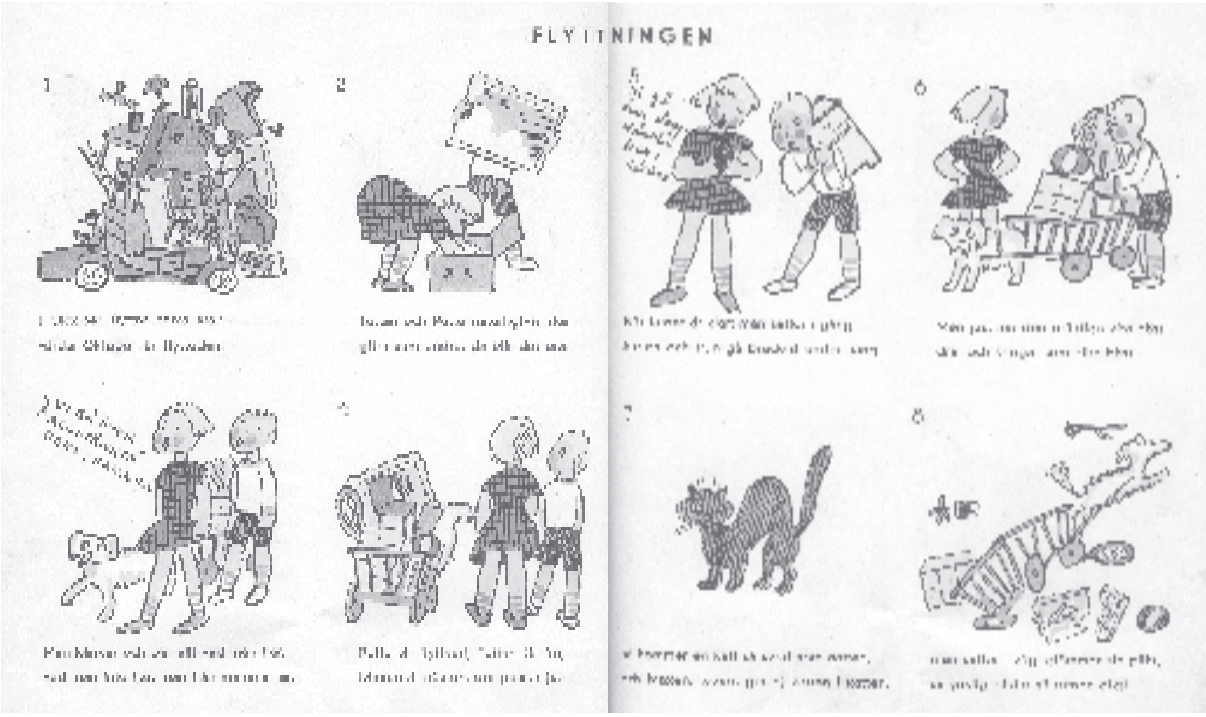

Hampe var känd för en stor publik långt innan han blev en känd skådespelare och regissör. I mamma Mollie Faustmans populära kåserier och serier i Idun och Dagens Nyheter spelade syskonen Tuttan och Putte(Hampe) en viktig roll. Pappan Gösta Chatham var en känd satirisk tecknare bl a i Svenska Dagbladet. Han använde också ofta barnen i sina teckningar.”Vi var nog landets mest kända syskonpar” sade Tuttan Leijonhufvud Faustman i en intervju 1999.

Härintill en teckning av pappan Gösta Chatham.

”BJØRNSTJERNE BJØRNSON OCH ALLA HUSETS KÄRA”

OM DEN NORSKE NATIONALSKALDEN OCH HEBBARNA

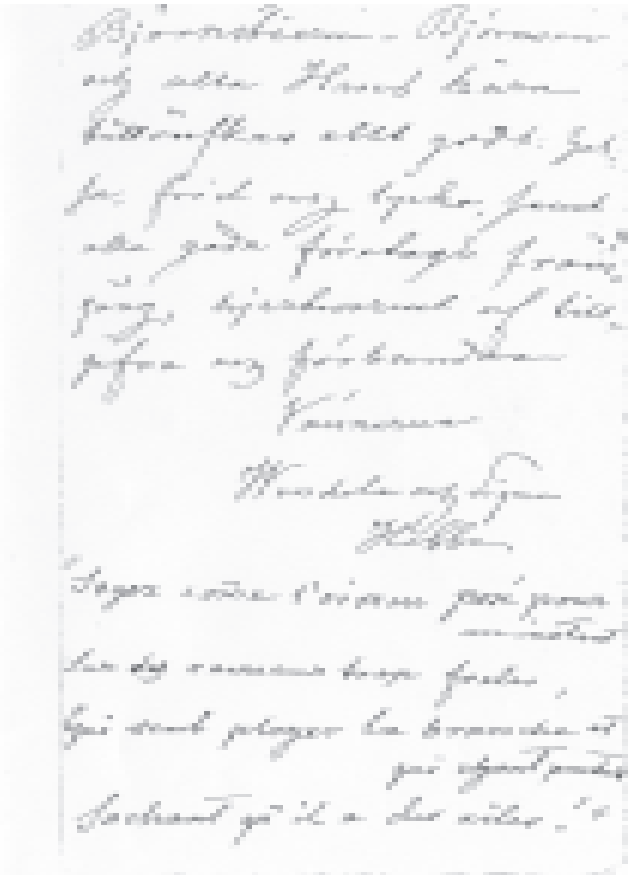

Till sin 56-årsdag den 8 december 1888 fick den norske skalden Bjørnstjerne Bjørnson ett vykort från Wendela och Signe Hebbe. Kortet finns nu i museet i Björnsons hem Aulestad i Lillehammer.

I somras fick vi en kopia av vykortet från chefen på stället, Anders Ole Hauglid, med en fråga om vi visste något om kontakterna mellan Bjørnson och Wendela Hebbe. ”Hvem är Signe Hebbe?” frågade han. I samlingarna i Aulestad finns också några brev från Wendela och ett brev från Thecla Hebbe. ”Hvem er hun?” frågade Hauglid. Efter att ha forskat i saken, framför allt hos Brita Hebbe, kunde vi berätta en del i ett brev tillbaka till Hauglid.

Så här lyder texten på kortet ovan:
Björnstierne Björnson och alla husets kära tillönskas allt godt: helsa, frid och lycka, samt alla goda företags framgång, hjertevamt af tillgifna och förbundna
Vännerna
Wendela och Signe Hebbe

Därefter följer en dikt på franska. Våra norska vänner har översatt den:

Vær som fuglen som et øyeblikk
hviler på altfor spinkle kvister,
som føler grenen bøye sig,
men som allikevel synger
for den vet den har vinger!

Hebbarna lärde troligen känna Bjørnson hos en gemensam vän, Fredrik Borg, som var ägare till Öresundsposten i Helsingborg där Wendela bodde några år. Bjørnson var mycket förtjust i Wendela vilket framgår av denna julhälsning 1892:

Dejlige gamle fru Wendela i eventyrlandet bortenom både sol och måne – jeg mener i de gode fölelsers, det trofaste vennskaps land.

Wendela översatte Bjørnstjerne Bjørnsons skådespel *Mellem slagene* till svenska.

En av Wendelas sagoböcker *I skogen* kom ut också i Norge. Vännen Bjørnstjerne Bjørnson skrev i ett brev att han ”stortutede” över berättelsen om den lille ekorren. Han är också nämnd på ett par ställen i boken.

Wendelas dotter Thecla var ju också hon en lovande skådespelare och sångerska. Bjørnson såg henne på scenen och uppskattade hennes konst. Han skickade sin novell Arne till henne.

Signe Hebbe var relativt väl känd i Norge. Hon sjöng flera gånger på operan i Kristiania (Oslo) och också någon gång i Moss, Drammen och Fredrikstad.

Clemens Hebbe, Wendelas förlupne make, flyttade i slutet av 1850-talet till Norge. När han fått formell skilsmässa från Wendela 1864 gifte han om sig med en 26 år yngre norska, Annette Johnsrud, och bosatte sig på en gård i Baerums socken i Ringerike strax utanför Kristiania. Där blev han pensionatsägare tillsammans med hustrun, dvs hustrun drev pensionatet och han satt och skrev på sin världshistoria. Då och då reste han ut i Europa och pläderade för skandinavismen som Karl XV:s sändebud. Han är Archibald Wråk i en på sin tid uppmärksammad nyckelroman *Kredsen* av norskan Barbra Ring(1921). Signe Hebbe bodde ofta hos pappa Clemens när hon framträdde i Kristiania. Det är väl möjligt att man då och då träffade Bjørnson.

I handskriftsamlingen på Kungliga biblioteket i Stockholm finns fyra brev från Bjørnson till Wendela. I Bjørnsonarkivet på Universitetsbiblioteket i Oslo finns också ett antal brev till och från Wendela och Signe Hebbe.

Per Eric Mattsson

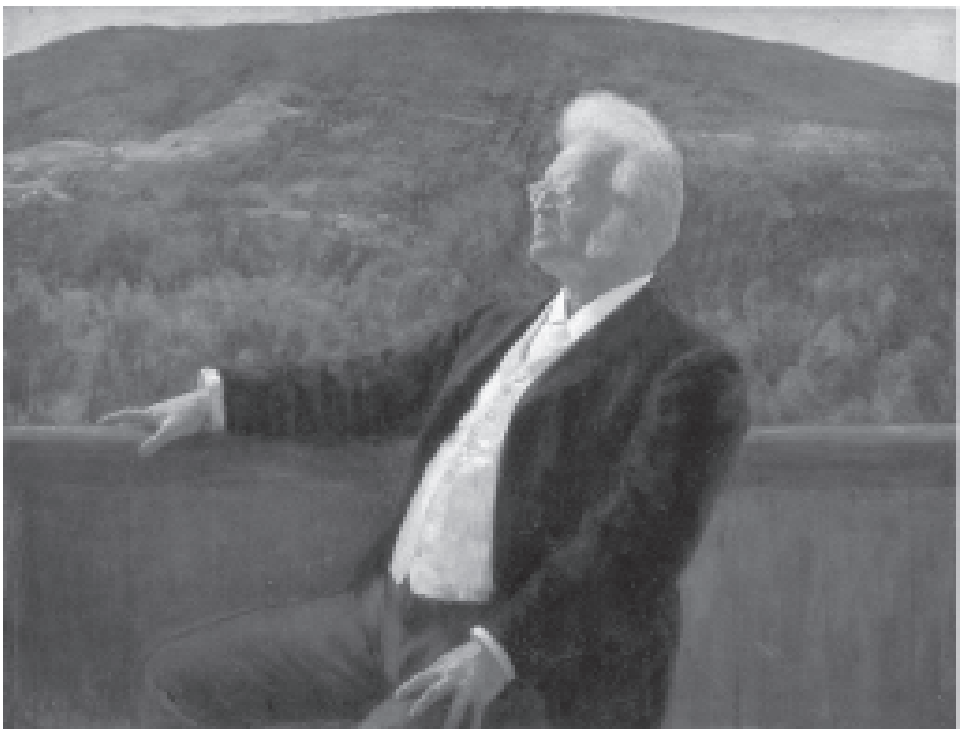

Bjørnstjerne Bjørnson(1832-1910) var vid sidan av Ibsen Norges store skald under senare delen av 1800-talet. Han fick nobelpriset 1903. På tavlan ovan, som är ett foto av en större oljemålning av Erik Werenskiold, blickar han ut från sin gård Aulestad, som nu är ett ”dikterhjem” öppet för allmänheten.

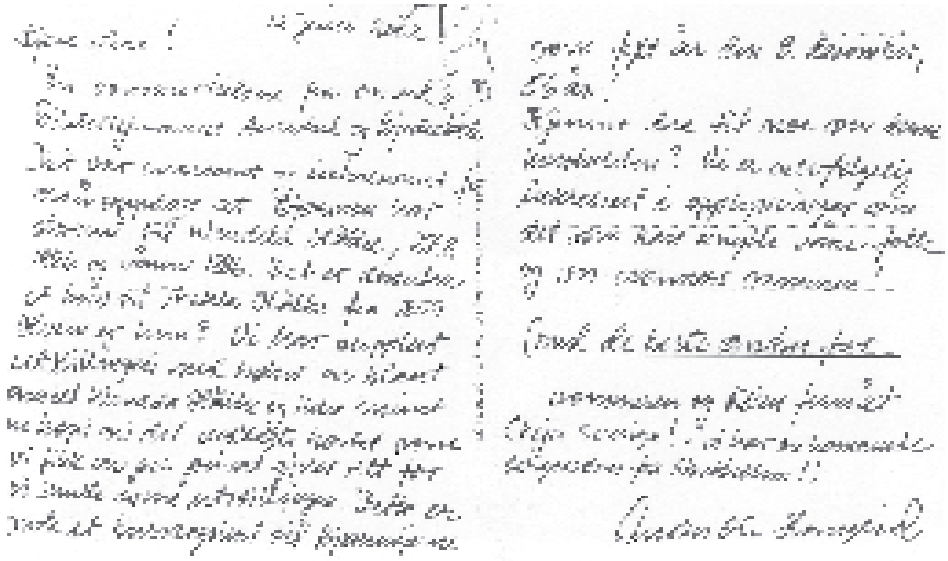

NÄR JAG VAR BARN

AV SUSANNE PRINTZ

I höstas genomförde Wendelas Vänner i samarbete med ABF en skrivarkurs *Skriva för livet.* Fem lördagar träffades tio entusiastiska och skrivglada deltagare i Wendelas hus för att under ledning av de rutinerade journalisterna Ami Lönnroth och Sven Erik Rönnby samtala om skrivandets glädje och problem. Som ”läxa” efter varje träff hade man i uppgift att skriva korta bidrag på olika teman - insändare, ”när jag var barn”, recensioner, en saga. Vi publicerar här Susanne Printz´ barndomsminne. Peder Edström, en annan deltaga-re, tog sig före att recensera Susannes bidrag.

Hon klättrar på den ofantliga kokshögen. Den ligger uppskyfflad i hörnet, där huvudbyggnadens vita vägg möter kökets mer gråtonade mur. Förmiddag. Försommar? Himlen som ett blått tält. Ganska varmt. Barbent, kraftiga sandaler, läderbyxor.

I blickfånget - inte långt bort - den lägre, vita ”huvudbyggnaden”. Där bor hon. Hon kan se ”sina” fönster och familjens altan med sina rödvitrandiga markisväggar och tak. Altanen bärs upp av de slanka vita pelarna. Andra dagar kan hon leka i skuggan under altanen, alldeles intill bokskogen. Kanske med prassellövet, som samlas just under där eller med myrorna eller ollonborrarna när det är den tiden...

Framför sig ser flickan också den täta, mörkt gröna häcken och där bakom den vidsträckta köksträdgården. Där står växthuset med sina vattentunnor och den spännande, mossanlupna, fyrkantiga brunnen mitt i. Där i den varma, fuktiga luften kan man leka med vattenstrålen, som rinner ner i brunnskaret eller öva sig att fläta underlägg med de blötlagda rottingslanorna..

På hennes andra sida, bakom muren ligger köksavdelningen. Därifrån hörs av och till dämpat slammer, röster, skratt. Gräl också ibland. Dit in - genom den välvda porten - kan flickan släntra somliga dagar.

Tjocka tanter med väldiga bröst talar vänligt till henne. Kanske får hon en smakbit, en korvsnutt eller en brödbulle... den allra hetaste sommardagen rent av en slick - himmelrike! - från glassmaskinen, som handvevas här inne i skuggan på köksgården.

Ja, det finns många ställen att utforska och använda. Fast idag är det kokshögen för där finns glasbitarna om man letar noga. Underbara färgade glasbitar. Bruna och dunkelgröna brukar de vara. Till och med en enstaka starkt blå kan man hitta om man har riktig tur och skarpa ögon. Glasbitarna är i olika storlekar från pyttesmå till de största, som kan vara stora som ett valnötskal kanske. De är flickans ädelstenar, fina och kostbara. Allt detta vet hon sen en gång tidigare när hon och kamraterna upptäckte att det fanns glasdiamanter i högen. Men idag är hon ensam och - det viktigaste - av sin mor har hon fått en platt pappask. Den har lock och är indelad i många små fack med brunt, prassligt papper. Hon är lycklig över asken, ädelstenarna ska ligga i den om hon hittar några.

Hon klättrar upp på högen, det rasslar lite, man får vara försiktig om man ska komma upp. Hon sätter sig högst upp, ser sig omkring. Det är stilla och varmt. Hon gonar sig i sitt hörn, trivs med den välbekanta omgivningen och med att vara ensam. Nu kan hon göra precis som hon vill, hon känner sig ivrig och förväntansfull. Då hör hon ett fönster öppnas någonstans högt uppe på väggen bakom henne. Strax bryts stillheten av många röster, som i takt ropar ”amo - amas - amat - amamus - amatis - amant ” Det är latin, det vet hon. Hennes syskon brukar låta så där när de läser läxor och vallfartsprocessionerna genom byn brukar mummel sjunga på samma sätt. Belåtet känner hon att allt stämmer, allt är som det skall vara, nu kan hon börja leta.

Det blir mödosamt. Hon letar hit och dit, upp och ner på högen. Hela tiden måste hon vara försiktig för att inte rasa ner igen. Men hon vill så gärna hitta skatter, helst många att lägga i asken. Olika färger och storlekar i de små facken, hon kan se det för sig. Asken har hon ställt ifrån sig längst ner för att den inte ska bli ful. När hon av

och till hittar något glasstycke rutschar hon ner, öppnar locket och lägger fyndet på plats. Och så upp igen. Så här håller hon på oförtrutet. Det är arbetsamt men hon tycker så väldigt mycket om de här bitarna av glas med dess mörka, hemlighetsfulla genomskinlighet. Var glaset kommer ifrån funderar hon inte på.

Nu blänker något till, något glänsande Hon måste gräva försiktigt med fingrarna för att det inte ska försvinna när koksbitarna rör på sig. Så får hon upp det - en gul, konstig, rund sak. Den gnistrar i solen så det nästan gör ont i ögonen. Inte alls så där vackert mörkgenomskinlig som hennes glasstycken. Den är inget att ha, passar inte i asken. Hon tänker först slänga den, lägger den sen i sin djupa byxficka och glömmer den.

Det är varmt, hon börjar bli trött och hungrig men hon måste leta vidare, hon vill så gärna ha några bitar till. Hon ser för sig hur fint det skall bli i asken. Nu kommer hennes far skyndande på den stenlagda gången. Han ska nog hem och äta middag. Han upptäcker henne inte men hon förstår att hon nog borde gå hem också men hon vill inte, inte riktigt än. Och precis just då fångas hennes blick av ett stort stycke rött, starkt lysande mörkrött glas! Det bara ligger där och väntar på henne! Hon blir alldeles het och glad tvärsigenom. Försiktigt lirkar hon fram det otroliga fyndet och ser att biten är av den största storleken. Hon håller det i handen, upp mot ljuset och ser hur solen skimrar igenom och gör det ännu vackrare. Hon visste inte att en sån färg kunde finnas! Hon har redan bitar i ganska många av facken. Nu flyttar hon om dem så att den fantastiska, röda skatten kan ligga i mitten. Hon lägger huvudet på sned, flyttar om någon bit till. Sen är hon nöjd. Helt belåten med sig själv och med själva tillvaron - lycklig! Hon stänger om sin skatt, håller hårt om den. Och nu kan hon också gå hem och äta. Och visa sina fynd.

Långt senare hittade min mor den där blänkande saken i min byxficka och kunde inte förstå hur den kunnat vandra från hennes smyckeskrin till en kokshög. Ingen kunde förstå det. Allra minst jag, som heller inte kunde säga varför jag lagt den där. Det fanns inga ord för magin den där dagen, bara känslor... Men minnet av dem och av värmen, ljuset, rösterna och lystern i glaset finns kvar än idag - nästan trekvarts sekel senare.

PEDER EDSTRÖMS RECENSION:

Berättelsen handlar om en tilldragelse som utspelar sig för ca 70 år sedan. Vi får följa en liten flickas äventyr en dag fylld av lycka och magi. Författarinnan för oss med varlig hand till förflutet landskap där lugn och harmoni råder men där vi ändå kan skymta något annat, något oroande.Huvudpersonen, den lilla flickan, bär läderbyxor och vi tycker oss höra stöveltramp i bakgrunden. Men miljön är lantlig, välbärgad idyll. I köket stökar tjocka tanter som talar vänligt till henne. Vi skulle fortfarande kunna vara i Sverige men så avslöjar författarinnan att den lilla flickans äldre systrar övar sin latinläxa och att den låter som vallfartsprocessionerna. Genast förflyttas vi till ett katolskt område. Kan det vara i södra Tyskland? Eller är det något land längre ner i Europa? Italien? Det får vi inte veta men det är heller inte det viktiga. Det är i stället flickans förehavanden i en kolhög och den entusiasm med vilken hon genomför sitt självpåtagna uppdrag. Och den lyckokänsla som hon känner när hennes ansträngningar krönts med framgång. Den känslan överför författarinnan så effektivt att när jag läst historien känner jag mig manad att borsta av mina byxben från koldamm och gå för att tvätta mina händer. Författarinnans absoluta kontroll över sina verkansmedel ger en närvarokänsla som överbryggar tiden och den uppenbara skillnad i social verklighet den lilla flickan och jag själv erfarit. Just språket, presensformen och tredje person, ordvalet, rytmen, kompositionen är så gränsöverskridande att man som läsare känner att man är där. Man är på plats och man känner flickans känslor.

Och så, i slutet, i första person och imperfekt, blir man påmind om att barn inte värderar sina skönhetsupplevelser i vad ting kan vara värda i pengar utan bara i vilka känslor de väcker.
Storartat.

Texten anbefalls å det varmaste till lustläsning och/eller analys för alla som kämpar med att stapla ord efter varandra i hopp om att kommunikation skall uppstå. Så här blir det när en mästare för pennan.

PS till Susanne
När min fru fick läsa detta blev hon så inspirerad att hon själv satte sig att skriva ett barndomsminne. Det har hon aldrig gjort efter att hon läst någon av mina epistlar.

Men det bekräftar bara vad jag har vetat länge. Om man läser en dålig text kan man säga ”Det där kan jag göra bättre”. Men man gör det inte. Läser man däremot en fantastisk text, som din, blir man inspirerad och, som min kära Birgitta gjorde, gör sina egna försök.

BLANDAT

OMRÅDET RUNT WENDELAS HUS

Till höger ett klipp ur en innehållsrik insändare av den flitige skribenten Lars Thordmark härförleden. Den fick plats i såväl Länstidningen som SödertäljePosten. I diverse remissvar och inlägg har Wendelas Vänner genom åren pläderat för något liknande. Ett genomgående parkområde från Gamla Flickskolan till slussområdet är en dröm för många. Den borde vara genomförbar inom överskådlig tid.

Jag har en dröm – om en sammanhängande park från Eskilstunasliperiet och stigen därifrån över Orionkullen till och med Hebbevillans och Villa Sorbons tomter. Denna kulturpark skall krönas med den (vid den tidpunkten!) nyrenoverade Gamla Flickskolan som Södertäljes kulturella centrum. I denna vision ingår att marken för den nuvarande parkeringsplatsen nedanför Orionkullen skall användas som park, där flanerande besökare till Marenområdet – under avspända former – kan samla sina intryck från Marenområdets kultur.

VINNARE I VÅR SNABBHETSTÄVLING

När vi skickade ut inbetalningskorten för medlemsavgiften 2003 utlyste vi en tävling bland dem som betalade avgiften före årsskiftet. Hela 282 medlemmar deltog i tävlingen. Följande vinnare lottades fram: Gunnel och Lennart Arvsin, Birgit Boman, Gunnel Liljegren samt Britta och Ulf Parkvall.

UR VERKSAMHETSBERÄTTELSEN FÖR 2002
MEDLEMSSTATISTIK

Utöver ovannämnda 282 medlemmar hade vi vid årsskiftet ytterligare 266 registrerade medlemmar alltså totalt 548 medlemmar. Motsvarande tid förra året var siffran 553. 25 medlemmar var nya för året. Vi har 52 ständiga medlemmar, en ökning med 2.

EN LÅNG RAD BESÖK I WENDELAS HUS

Under året har ett 60-tal guidade visningar ägt rum. Sammanlagt har över 800 personer deltagit i dessa visningar. I nummer 20 av Avisan redovisade vi de större gruppbesöken under första halvåret. Här följer några av höstens besök: Rotary Nykvarn (28/8 21 pers.), Triangelresor (28/8 17), Kulturhist.för. Enköping (21/9 14), SPF Sköndal (19/9 19), Sthlms Universitets konstför. (26/9 15), Senioruniversitetet (3/11 23), Nynäshamns konstför. (5/10 12), Hem o Samhälle Skärholmen (16/10 19), Röda korset (30/11 11), Personalen Almnäs (27/11 21), SPF Västerås (4/12 51)

PROGRAM UNDER ÅRET

Elva kulturprogram av olika slag har ägt rum i huset under året. Därutöver har föreningen varit medarrangör vid program i Sancta Ragnhildsgården och Saltskog Gård samt gjort utflykt med Ejdern till Stockholms stadshus tillsammans med några övriga kulturföreningar i stan. Samtliga program har redovisats i Avisan under året.

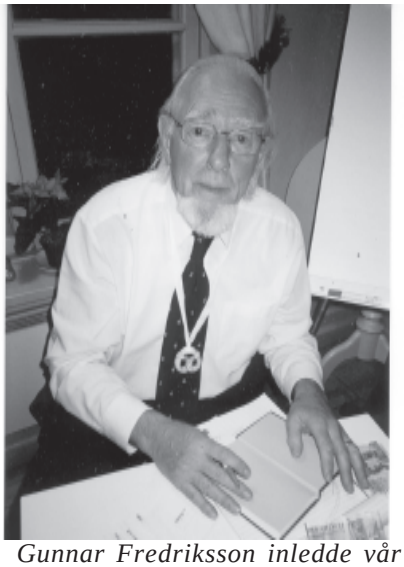

Gunnar Fredriksson inledde vår höstserie om förargliga filosofer genom att berätta om några av dem. Torbjörn Tännsjö och Gunnar Adler Karlsson representerade själva på ett förträffligt sätt denna kategori filosofer. På bilden signerar den sistnämnde sin bok "Tankar om Västvärldens Vishet" efter sitt föredrag i en fullsatt lokal. Foto Jan Wirén.

BOKCIRKEL

En bokcirkel med 30-talet deltagare och ett 40-tal böcker har genomförts med Kerstin Holmerin som ansvarig.

SKRIVARKURS

Under fem lördagar hölls en skrivarkurs *Skriva för livet* i Wendelas Hus under ledning av Ami Lönnroth och Sven Erik Rönnby. Kursen hade tio deltagare. Samtliga fortsätter under våren i en fortsättningskurs.

Poul Bjerres Vårstavi

Bara någon mil österut från Södertälje ligger det vackra Vårstavi. Inte så många har varit där, men den 15 maj finns möjlighet att komma dit för Wendelas Vänners och SKAIS Konstförenings medlemmar.

Poul Bjerre (1876-1964) var själsläkaren, som introducerade Freuds psykoanalys i Sverige. Senare tog han avstånd från Freud och skapade sin egen själsläkekonst - psykosyntesen.

Bjerre var också författare och skulptör. På Vårstavi, som han byggde upp under första världskriget, finns mycket konst och en vacker trädgård. Bjerres hustru Gunhild var gluntskalden Wennerbergs dotter. Här finns också minnen av Gunhilds dotter författarinnan Amelie Posse och konst av Amelies son Jan Brazda och Gunhilds bror Gunnar G:son Wennerberg. I salen hänger en stor Prins Eugentavla och i parken finns en Millesstaty.

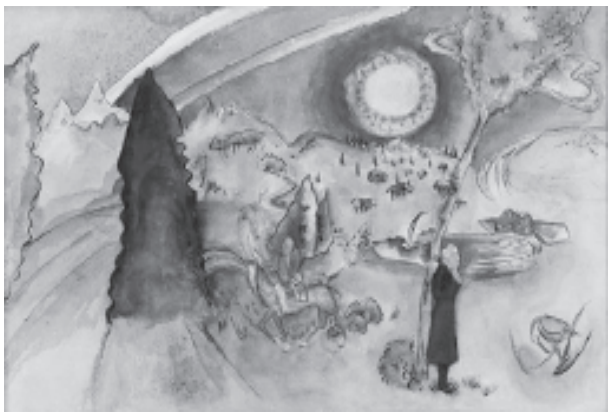

”Denna tavla fick jag av Kandinsky efter hans besök i Stockholm vintern 1916. Han målade den där under den sista veckan. Jag föreställer mig att den sammanfattar hans intryck av Sverige.” Så skrev Poul Bjerre på tavlans baksida. Han fortsatte sedan med en analys av tavlan. Analysen och mycket annat om Bjerre och Kandinsky kan läsas på Vårstavis hemsida poulbjerre.webbinfo.nu Tavlan går under klubban på Stockholms Auktionsverks kvalitetsauktion den 7 maj. (www.auktionsverket.se) Passa på att se den där under våren. Tavlan har aldrig hängt på någon vägg och har kvar sin ursprungliga lyster.

Ordinarie SL-buss avgår från Södertälje Centrum kl 17.30. Medtag gärna kaffekorg. Kostnad kr 50:-. Begränsat deltagarantal. Obligatorisk förhandsanmälan (08-55086675 efter kl 13).

TVÅ SOMMARTEATERFÖRESTÄLLNINGAR

Två teaterprojekt genomfördes under förra sommaren med Wendelas Hus som kuliss.Under perioden 3-28 juli spelades Benatzkys operett *Vita Hästen* med Berit Carlberg som producent, regissör och huvudrollsaktör. Den 29 juli - 6 augusti spelades *Wendelas mörka lockar* av Cecilia Sidenbladh med Irène Lindh och Måns Westfelt i rollerna.

KANSKE SOMMARTEATER ÄVEN I ÅR?

Berit Carlberg, som även medverkade förförra sommaren i *Provet* av Björn Runeborg, är stark engagerad i att försöka genomföra ett projekt även kommande sommar. Det som leker henne i hågen är att sätta upp en annan av Benatzkys pjäser - den musikaliska komedien *Min syster och jag.* Nu hänger allt på finansieringen. Lyckas det blir det teater från midsommar till början av augusti.

Berit Carlberg och hennes medarbetare Niclas Strand går med stor entusiasm in för att spela sommarteater även i sommar.Här visar man upp en enkel modell av den tilltänkta scenlösningen framför Wendelas Hus.

Du har väl inte glömt medlemsavgiften till Wendelas Vänner. Kr 150:- till pg 985920-8. Då får du förstahandsinformation om våra program. Glöm inte att ange namnet på talongen.

B

FÖRENINGSBREV
Föreningen Wendelas Vänner
c/o Holmerin, Täppgatan 22,
15133 Södertälje

Porto betalt

UTSTÄLLNING OM
HAMPE FAUSTMAN

I konferensrummen i Wendelas hus visar vi fram till och med april månad en utställning kring Erik Hampe Faustman. Utställningen har sammanställts av Eva Rehme, bibliotekarie i Södertälje med biträde av Sven Erik Rönnby och Per Eric Mattsson. Under ett antal lördagar kl 13 kommer dessa att visa utställningen och berätta om Hampe Faustman. Läs under rubriken *Det händer i helgen* i LT eller på vår hemsida.

Lördagen den 15 mars kl 16

DEN MJÄLTSJUKE FÖRFÖRAREN

Litteraturvetaren Staffan Bergsten berättar om Wendela Hebbes vän Esaias Tegnér och om den i höstas utkomna romanen om Tegnér *Rönndruvan glöder* av Stewe Claesson. I samarbete med ABF.

Onsdagen den 9 april kl 19

DEN HELIGA BIRGITTAS VADSTENA

Föredrag av arkeologen Markus Lindberg inför resan till Vadstena och Strand den 26 april. Markus Lindberg är Birgittakännare och kommer att guida oss på resan den 26 april.

Lördagen den 26 april kl 08.00 - ca 20.00

BUSSRESA TILL VADSTENA OCH STRAND

Med Pocketresor och övriga kulturförteningar i Södertälje ordnar vi en heldagsutflykt till Birgittas Vadstena och Ellen Keys Strand. Ring Pocketresor (08-54472650) för närmare upplysningar.

Programmen äger rum i Wendelas Hus om inget annat anges. Kostnaden är i allmänhet kr 50:- inkl kaffe. Anmäl deltagande i god tid i huset under öppettid vardagar 11-15 eller per telefon 08-55086675

WENDELAS VÄNNER
ÅRSMÖTE
LÖRDAGEN DEN 12 APRIL KL 15.00

Efter sedvanliga årsmötesförhandlingar visar Peter Pehrzander bilder och läser dikter under rubriken *"Harry Martinson i dikt och bild "*.

VIDEOKVÄLLAR MED HAMPE

Onsdagarna den 26 februari och 12 mars kl 19 (enbart för medlemmar i Wendelas Vänner). Kostnad kr 90:-.

Vi äter en landgång med öl eller kaffe, berättar om Hampe, tittar på utställningen och ser sedan en av hans filmer på video. Första kvällen blir det *Flickan och djävulen* från 1944, andra kvällen *Harald Handfaste* från 1947. Efter att ha sett den förstnämnda menade Bang att Hampe var den mest lovande av alla filmskapare (alltså även framom Bergman). I filmen finns en vacker nakenscen med Gunn Wållgren. Månne den första i svensk film?

Torsdagen den 15 maj kl 18

UTFLYKT TILL POUL BJERRES VÅRSTAVI

Björn Sahlin, intendent på Vårstavi, visar själsläkarens spännande hus och vackra trädgård. Läs om begivenheten på föregående sida.

Tisdagen den 9 september kl 18.

HUR BODDE FOLK PÅ WENDELAS TID

Vi besöker Stuckatörens hus på David Bagares gränd i Stockholm. Därefter firar vi Wendelas födelsedag med kaffe och tårta på lämpligt kon-ditori i närheten. Kostnad för alltsam-mans endast kr 100:- (subventionerat). Begränsat deltagarantal. Mer information i nästa nummer men det är nog lämpligt att anmäla sig redan nu.